

Ampt Epe

Nr 142 – april 2003

REDACTIE: Th. te Riele-ter Laak, Dorpsstraat 12, 8171 BP Vaassen,
telefoon (0578) 56 06 54

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'

'AMPT EPE' HISTORISCHE VERENIGING EMST - EPE - OENE - VAASSEN

De vereniging stelt zich onder meer tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van Emst - Epe - Oene - Vaassen

Lidmaatschap € 11,50 per jaar

Bestuur:

Voorzitter:	E. de Jonge Hanendorperweg 74, 8166 JJ Emst Telefoon (0578) 66 22 08
Secretaresse:	Th. te Riele-ter Laak Dorpsstraat 12 – 8171 BP Vaassen Telefoon (0578) 56 06 54
Penningmeester:	M.L. Endendijk Molenpad 1, 8162 ZH Epe Telefoon (0578) 61 30 78
Leden:	W. van Putten J.C. Kreffer

Giro: 119.40.15 ten name van penningmeester 'Ampt Epe'
I.S.S.N. nr 1383-2026

Mededelingen

Foto in Ampt Epe 140

Op bladzijde 24 publiceerden wij een foto van een 'feestelijke boot'. Volgens onze archivaris betreft het de viering het 100-jarig bestaan van het kanaal (1929). Wie kan dit bevestigen?

Werkplaats voor geschiedbeoefenaren

In opdracht van de vereniging voor documentaire informatievoorziening en het archiefwezen (kortweg DIVA) wordt onderzocht of het haalbaar is via internet te komen tot uitwisseling van cultuurhistorische informatie. Via zo'n netwerk kunnen particuliere geschiedbeoefenaren en professionele instellingen onderling met elkaar in contact komen en gedigitaliseerd historisch materiaal beschikbaar stellen. Hierdoor wordt het mogelijk het onderzoek naar historie in de ruimste zin van het woord te bevorderen c.q. te vergemakkelijken. Kortom een 'werkplaats voor historici'. Elke bezoeker kan zijn/haar materiaal publiceren, maar ook commentaar leveren op de publicaties van anderen of eigen informatie toevoegen.

Regiodag

Eenmaal per jaar komen de bestuursleden van de Noord-Veluwse historische verenigingen samen. Het doel van de zogenaamde regiodag is het uitwisselen van ervaringen. Dit jaar organiseerde *Ampt Epe* de bijeenkomst en ontvingen de collega-bestuursleden op het parochiecentrum de Oosterhof, Vaassen. De dag werd afgesloten met een excursie door de gelijknamige buurtschap, waarbij mevr. Smit-Buit tekst en uitleg gaf over het thans beschermde dorpsgezicht.

Historisch café

Vier maal per jaar verzorgen de diverse historische geledingen in Apeldoorn een informele bijeenkomst in het Apeldoorns museum, Marktplaats, Apeldoorn. Meestal is er een korte inleiding over een historisch onderwerp, maar er is voldoende tijd om een babbeltje te maken. Iedereen is welkom en de toegang is vrij; hapjes en drankjes zijn verkrijgbaar. De data van de bijeenkomsten in 2003: januari en de nog komende vrijdag 4 april, 5 september en 7 november (17.30-19.30 uur).

Jaar van de boerderij

Donderdag 6 februari 2003 is de campagne Jaar van de boerderij van start gegaan. De Stichting Historisch Boerderijonderzoek, initiatiefnemer, wil de aandacht vestigen op de teloorgang van historische boerderijen. Ook in onze

regio schenken de diverse verenigingen en musea aandacht aan de objecten. Via de krant en ons blad wordt u op de hoogte gehouden van de activiteiten.

Uitbreidingsplannen Hagedoorns Plaatse

Wellicht heeft u al via de media kennis genomen van de plannen voor de uitbreiding van het streekmuseum Hagedoorns Plaatse. Toch meent het bestuur hier extra aandacht aan te moeten schenken. In dit blad vindt u een uiteenzetting over de plannen; mocht u een bijdrage willen doen dan is een gift welkom: Rabobank rekeningnummer 317518097 t.n.v. Project Hagedoorns Plaatse.

Werkgroep genealogie/internet

Dit jaar wil de vereniging starten met een werkgroep genealogie/internet. De bedoeling is dat belangstellenden een paar keer per jaar bijeenkomen om gegevens uit te wisselen en eventuele publicaties voor te bereiden. De mogelijkheid voor een cursus stamboomonderzoek wordt onderzocht. Tevens wil de vereniging bronnen voor genealogisch en historisch onderzoek publiceren op het internet. Wie belangstelling heeft kan zich aanmelden bij de voorzitter: tel. 0578-662208 of via e-mail: evertdejonge@hetnet.nl.

Oude films

Donderdag 24 april vertoont Ampt Epe weer twee oude films. Henny van Meekeren heeft twee films van ongeveer 50 minuten op band gezet:

Voor de pauze:

- Deze film loopt van einde jaren '50 tot begin jaren '60 en bevat o.a.:
 - Huldiging van pastoor B. Som, duur ca. 20 minuten.
 - Opening tennisbaan op de Wachtelerberg
 - Alle locaties van de Chr. MAVO voor de nieuwbouw aan de Haverkampseweg.
 - Opening van het terrein van de SV-Epe aan de Kweekweg.

Na de pauze:

- Deze film bevat o.a.:
 - Schaapscheren op de Renderklippen.
 - De afbraak van de Prins Bernhardtoren.
 - De opening van de Prins Alexander Sporthal.

In verband met de lengte van de films begint de avond om **19.30 uur**.

Plaats is de Brinkzaal in de Eper Gemeente Woning.

Ampt Epe nodigt u van harte uit. Noteert u daarom in uw agenda:

24 april; Eper Gemeente Woning; Oude films; Aanvang 19.30 uur.

Leden: toegang gratis; niet-leden: € 2,50.

Een brievenbus op Tongeren

In „Tongeren, ontstaan en groei van een landgoed” (Ampt Epe nr 99) haal ik in hoofdstuk acht onder „Een brievenbus op Tongeren” een brief aan van Baas De Zoete, die aan Charles le Chevalier schrijft: „2 November 1880, De Directeur van het Postkantoor te Epe heeft mij verzocht UE te willen schrijven dat hem was opgedragen een Brievenbus in of bij Tongeren te plaatsen en daar het altijd het gevoeglijkst is daar het kan dezelve aan een Huis te bevestigen, zoo is zijn verzoek bij deze aan UE of U hem de vergunning wilde geven dezelve te mogen plaatsen aan het huis van Jan Bouwman (*de boerderij aan de Tongerenseweg*), hetwelk met het oog op Welna en West-raven als geschiktste plaats geoordeeld werd. Ik heb vernomen dat de Buurschappen Zuuk en Tongeren tot het plaatsen van Bussen zijn aangewezen. In eerstgenoemde komt dezelve aan 't Huis van Bibo”.

Er was iets aan vooraf gegaan, wat ik kortgeleden ontdekte, toen ik een brief las die P.C.W. van der Feltz (*de oudste zoon van de voormalige burgemeester*) op 16 oktober had geschreven aan Le Chevalier:

„Hooggeachte vriend!

In de hoop en het vertrouwen dat U en de dames weer op Uw gemak uitgerust van de vermoeienis der reis, te Amsterdam zult zijn (*na een verblijf in Tongeren*), kom ik eens even naar uwen welstand vragen. Maar toch dit is niet alleen de reden van mijn schrijven ik ben door mijn broer Louis (*Louis Cato*) uitgenodigd om U een verzoek te doen waar U wel niets tegen zult hebben, omdat het in het belang van Tongeren is, maar waarvoor Gij Uwe toestemming moet geven. De zaak is deze. Hij is gisteren hier geweest bij gelegenheid dat hij als Inspecteur het nieuwe postkantoor van de gemeente voor het rijk in huur moet overnemen, en dat niet alleen, maar met den nieuwen directeur de zaken zoo te regelen dat het publiek het best bediend werd, en de patriarchale gewoonte, om brieven met schoolkinderen mee te geven, of door een afzonderlijke bode te doen bezorgen te doen ophouden, daar deze niet meer met de eischen des tijds” overeen komt. Aan het postkantoor zal behalve den besteller, die er nu al is, nog een besteller bijkomen, die de brieven in de buitenbuurten dus ook te Tongeren onmiddellijk na aankomst van den post moet rondbrengen. Dus zult u bij leven en welzijn op een volgend jaar uwe brieven en Couranten des morgens, door een gekleede postbode aan Uwe ontbijt tafel gebracht zien. *Charles le Chevalier overleed op 30 januari 1881 in Amsterdam. Omdat hij voordien niet meer in Tongeren was geweest, heeft hij het genoegen van post bij het ontbijt niet kunnen meemaken.*

Maar nu komt het verzoek, mijn broer wilde op Tongeren een bus geplaatst hebben, ijzeren brieven klein model, b.v. aan het huis van Bouwman of weet U een betere gelegenheid. (*Bovenstaand ouderwets ambtelijk taalgebruik betekent gewoon: een klein model ijzeren brievenbus*).

Bouwman komt mij nog al geschikt voor omdat het aan den grindweg ligt en gemakkelijk voor den besteller, terwijl het voor de ingezetenen van Tongeren niet te bezwarend is. Een brievenbus op Tongeren en dan zegt men dat er geen nieuws is onder de zon. Wat zou Mevrouw Strockel er wel van gezegd hebben toen zij met haar koetskar 'Zondags naar de kerk schommelde.

Hoezeer ik bij U niet behoef aan te dringen op spoedige beantwoording ben ik toch zoo vrij U te verzoeken dat indien U door de eene of andere omstandigheid belet wordt te schrijven, dit dan op te dragen aan Anna, die dit zeker zeer gaarne zal willen doen, omdat mijn broer haast maakt met de regeling en dit alles aan de goedkeuring van den minister moet worden onderworpen".

Er werd snel gewerkt want op 18 november 1880 schrijft Baas De Zoete: „De Brievenbus is tog hier gemakkelijk. Twee maal daags komt er een bode om dezelve te lichten, maar het gebeurt wel eens dat er niets in is".

Al jarenlang is er geen brievenbus meer op Tongeren. In de loop der tijd was hij verplaatst naar de andere zijde van de weg, langs het fietspad. Nadat daar tweemaal een brievenbus was vernield, besloot de PTT geen nieuwe te plaatsen.

J.C. Kreffer.

Bron:

Rijksarchief in Gelderland, Archieven van het landgoed Tongeren.

Kermis Platvoet, Stationsstraat, Epe in de jaren dertig, ± 37-38.

Grondbezit in het ampt Epe, 1660 (5)

Een verkennend onderzoek naar bezits- en machtsverhoudingen
Deel 3: het kerspel Oene

1. Inleiding.

In vorige nummers van *Ampt Epe* publiceerde ik over het grondbezit in de kerspelen Epe en Vaasssen. De vragen die mij bezig houden zijn: Hoe waren de machtsverhoudingen op het Veluwe platteland tijdens de zogenaamde vroegmoderne tijd (17^e-19^e eeuw)? Is het juist dat de adel het voor het zeggen had, zoals de socioloog Wichers benadrukte? Of lag het allemaal veel genuanceerder? Een methode om de vragen te beantwoorden is vast te stellen wie de grond in bezit had. Door de maancedulle van de verponding (grondbelasting), 1660, te ontleiden ontstaat een uitgangssituatie. Deze vergelijk ik in de nabije toekomst met de situatie in 1832 (kadaster). De verschuivingen in het bezit moet het mogelijk maken een antwoord te krijgen.

Over de maancedulle met betrekking tot Oene: het noteren van de belastingplichtige in het register week niet af van de in het kerspel Epe gebruikte methode. De naam van de grondbezitter, eventueel de naam van de pachter en de omvang van het bezit werd genoteerd. Daarna volgden notities over betalingen. Evenals in Vaasssen werd er geen buurtschapindeling gehanteerd. (In de opvolgende delen (1662, 1664 en 1675) is dit evenmin het geval.) Hieronder volgt een overzicht van de namen van de (grootgrond)bezitters en de aan hun opgelegde aanslag in de verponding.

N.B.: Voor de volledige inleiding wordt verwezen naar *Ampt Epe*, nr. 130.

2. Bevolking.

2.1 Aantal huizen.

Het aantal huizen, erven, enzovoorts genoteerd in 1660:

Erf	2
Goed	3
Huis	57
Huisje	5
Molen	1
	—
Totaal	68

2.2 Aantal inwoners.

Via de methode Roessing is het aantal inwoners voor Oene vast te stellen op 360.

N.B.: Hij ging van een gemiddelde gezinsgrootte uit van 5.3 personen in één huis.

3. Grondbezitters.

De aangeslagen grondbezitters zijn door mij gesplitst in twee hoofdgroepen: de grote en de kleine grondbezitters. De eerste hoofdgroep betreft zij die 10 gulden of meer verponding moesten betalen.

3.1 De grootgrondbezitters.

Om te beoordelen wie de 'kapitalisten' waren volgt een indeling in de categorieën: geestelijke en wereldlijke instellingen, adel, patriciërs (zij die elders woonden en niet hoefden te leven van arbeid) en (de plaatselijke) geërfden. In de toelichting volgt onder iedere categorie -indien gevonden- nadere bijzonderheden over de instelling of persoon. Daarbij is soms -tussen haakjes- de naam van het goed of erf aangegeven waarvoor werd betaald.

	Aantal guldens in de aanslag
I. Geestelijke instellingen	
a. St. Joris-vicarie	24
b. De NH-kerk (o.a. twee herengoederen)	17
c. St. Anthonie-vicarie	17
d. Kapittel van St. Marie	105
e. Het Convent Nazareth	199
f. Klooster Ter Hunnepe	40
Totaal 6 belastingplichtigen	402

Toelichting:

- plaatselijke vicarie.
- plaatselijke kerk
- als a
- Gevestigd in Utrecht. In Oene was een van de vier zetelhoven van het kapittel gevestigd. Na de Reformatie bleef de voormalige katholieke instelling onder een hervormd bestuur voortbestaan. De zetelhoven werden opgeheven en een rentmeester -hij woonde in Apeldoorn- inde de pacht.
- Het goederencomplex van het voormalig plaatselijke klooster werd - namens de Staten van Veluwe - beheerd door een rentmeester. Deze woonde elders. De Oener molen hoorde bij het complex en werd verpacht aan Cornelis Nuck, een patriciër uit Harderwijk. (Hij zal een onderpachter hebben gehad.)

II. Wereldlijke instellingen

III. Adel

a. Jonker Marckeloffs	24
b. Gerrit van Hueckelum, overpander	15
c. Heer Willem Ripperda	13
d. Gerrit Voet	16

Totaal 4 belastingplichtigen	68
------------------------------	----------

Toelichting:

- Lokale adel; woonde deels elders. Het betrof twee huizen (w.o. leengoed Zuydwyck)
- Lokale adel; woonde tevens in Elburg. (betroft erf de Muggenberg).
- Landbezit van een lid van de Overijsselse ridderschap.
- Veluwse adel; woonde waarschijnlijk in Elburg (erf De Wueste Hoff).

IV. Patriciërs

a. Doctor Ruijter	14
b. Gerrit Henrix, kerkmeester te Vorchten	12
c. Gerrit Keijser	16
d. Elbert van Mehen, schout van Voorst	36
e. De weduwe Elsholt met haar zuster	13
f. Gezamenlijk bezit van e en f	33
g. Burgemeester Sticker Feijdt	11
h. Burgemeester Gijsbert van Heemmert	12
i. Burgemeester Gerrit van Heeck	13

Totaal 8 belastingplichtigen	160
------------------------------	-----------

Toelichting:

- Onbekend; betrof twee huizen.
- Eigenlijk een uitheems geërfde (goed Den Bremen)
- Patriciërsfamilie uit Harderwijk.
- Schoutengeslacht uit Twello. (o.a. erf de Vooren)
- Zij was een Van Werven; betrof o.a. een huis.
- n.v.t.
- Patriciërsfamilie uit Elburg; betrof land.
- Onbekend; betrof land.
- als g.

V. Geërfd

a. Aert Jansen Hagedoorn cum suis	14
b. Gerrit Martens (o.a. een half herengoed)	20
c. Gerrit Schuijman	14
d. Jan Gerrits	17
e. Heijle Dercks (o.a. een herengoed in Ooster-Oene)	12
f. Henrick Schuijman	16
g. Jan Berents modo Guesse Wolters	11
h. Willem Alberts met zijn moeder	18
i. Gerrit ten Holthe, schout (Huize Het Klooster)	15
j. Steven Liefers	17
k. Helmich van Veenen (twee huizen)	10
l. Merri van Steenberg	14
m. Geertgen Sweers	11

Totaal 13 belastingplichtigen 188

Toelichting:

a-m (m.u.v. i en l) allen plaatselijke geërfd. Het betrof huizen, j alleen land.

- i. De schout van Epe; had uit de boedel van zijn vader ook nog bezit elders in het ambt. Het betrof deels pandbezit door verwin op Kempe Luijlofs.
l. Lid van de bekende molenaarsfamilie uit Vaassen.

3.1.2 Gemiddelden en uitersten.

In totaal waren er 31 belastingplichtigen in de groep grootgrondbezitters, die in totaal 818 gld. moesten betalen. Het gemiddelde bedroeg ruim 26 gld. In totaal betaalden 9 belastingbetalers boven en 22 onder dat gemiddelde, respectievelijk 29% en 71%.

3.1.3 Verdelingen per categorie.

Indien de cijfers worden vergeleken - met tussen haakjes het percentage - worden de verschillen duidelijk.

Categorie	gld.	(%)
Geestelijke instellingen	402	(49)
Wereldlijke instellingen	—	
Adel	68	(8)
Patriciërs	160	(20)
Geërfd	188	(23)
Totaal	818	(100)

Toelichting.

De geërfd droegen minder dan een kwart bij in de belastingopbrengst, maar met de plaatselijke geestelijke instellingen (kerk en vicarieën, samen 58 gld. = 7%) wordt het percentage 30%. Geestelijke instellingen waarvan het 'bestuur' buiten het kerspel was gevestigd brachten maar liefst 42% op. Het deel van de patriciërs had enige betekenis (20%), terwijl dat van de adel gering was (8%).

3.2 Kleine grondbezitters.

Deze groep is gesplitst in vier categorieën. De bedoeling daarvan is inzicht te krijgen in de mate van welstand en bestaanszekerheid.

3.2.1 De cijfers.

De splitsing in de vier categorieën respectievelijk de klassen 5-10, 2-5, 1-2 en minder dan 1 gld.

5 - 10 gld	2 - 5 gld.	1 - 2 gld.	<1 gld.	totaal
25 (20%)	39 (30%)	33 (26%)	31 (24%)	128 (100%)

Toelichting.

De categorieën zijn redelijk in evenwicht. Een klein percentage van de groep oefende een ander beroep uit, zoals smid en (één) rademaker. Deze personen waren niet alleen afhankelijk van de opbrengst van de grond. Onder de hoogste categorie viel bezit van twee adellijken (elders wonend), het St. Elisabethgasthuis (Deventer) en 'de geërfd van de Eijckelboomen'; een onbekende groep van gerechtigden tot de opbrengst van een bos(je). In de daaropvolgende categorie viel o.a. bezit van het St. Jurriensgasthuis (Deventer), de St. Maartens schutterie (mogelijk St. Maartensgilde in Epe), het Mr. Geerts klooster (Deventer) en enkele patriciërs uit Elburg.

3.2.2. De armen.

In de categorie beneden 1 gld. werd een aantal belastingplichtigen geteld die elders woonden met slechts gering bezit in Oene, zodat de schatting van het aantal armlastigen circa 15 is.

3.3. Verhouding bezitter/gebruiker versus pachtgebruik.

Van de 68 bewoonde objecten werden er 39 door de bezitter en 29 door pachters bewoond, respectievelijk 57% en 43%. Aannemelijk is dat erven in bezit van instellingen, adel en patriciërs, die elders woonden, door pachters werden geëxploiteerd.

4. De voorlopige conclusie.

De grondbelasting werd voor 30% opgebracht door plaatselijke grondbezitters (geërfden/NH-kerk + vicarieën). Hiermee week Oene sterk af van Epe en Vaassen, waar respectievelijk 70% en 65% van de grond in bezit van deze grondbezitters was. Het bezit van de Geestelijke instellingen van buiten het kerspel is met 42% gigantisch, terwijl -net als in de andere kerspels- het bezit van de adel (8%) gering en de patriciërs (20%) van betekenis is. De meeste patriciërs kwamen uit Elburg. In de groep kleine grondbezitters is bijna 76% aangeslagen voor 1 gld. of meer zodat er een zekere welstand of bestaans-zekerheid was. Er waren geen tienden in het kerspel.

Tot slot: de verhouding tussen eigenaar/gebruiker versus pachters lag dicht bij elkaar. (5,5 : 4,5)

5. Machtsverhoudingen.

Er waren geen kastelen in Oene en het bezit van de elders wonende adel was gering, zodat de beheerders van de geestelijke instellingen een belangrijke rol in de machtsverhoudingen konden uitoefenen. Maar na de opheffing van het klooster en het zetelhof woonden ook zij buiten Oene en kwamen slechts eenmaal per jaar naar het dorp om de pacht te innen en andere zaken te regelen. Daarom zullen de plaatselijke geërfden, ondanks hun geringer landbezit, hebben bepaald wie er een functie in de kerk (kerkmeesters en diakenen) kreeg en hoe de gemeenschappelijke markengronden moesten worden gebruikt. En daarmee wijkt Oene niet af van Epe.

E. de Jonge.

Wachtelenberg.

Uitbreidingsplannen Museumboerderij Hagedoorns Plaatse te Epe

Wie, komend uit Apeldoorn, over de oude provinciale weg naar Zwolle rijdt en even voor binnenkomst van Epe rechtsaf richting Zuuk aanhoudt, komt bij de Museumboerderij Hagedoorns Plaatse. Het pand is een Rijksmonument dat dateert uit het begin van de 18e eeuw. Het is een zogenaamde Saksische boerderij, waarbij het woongedeelte en de bedrijfsruimte onder één lange rieten kap zijn ondergebracht. Hagedoorns Plaatse wordt gerund door de Stichting Veluws Streekmuseum te Epe. De boerenhoeve is zodanig ingericht dat het net lijkt alsof de familie, die hier rond 1900 woonde en werkte, even weg is. De bezoeker ziet op de deel allerlei werktuigen en gereedschappen, die de boer toendertijd ten dienste stonden bij zijn arbeid. In het woongedeelte treft men aan de heerd, een opkamertje en de kamer, waarin oma en opa verbleven, volledig en authentiek ingericht.

De ambitieuze stichting is al ruim vijftien jaar bezig van deze museumboerderij een volwaardig museum te maken. Derhalve is men begonnen met het verzamelen en conserveren van historische voorwerpen van de Noordoost-Veluwe. De museumboerderij wil voorlichting geven over regionale en agrarische geschiedenis van de gemeente Epe en omgeving o.a. door naast het tonen van de vaste collectie, het organiseren van thematische exposities en het houden van speciale bijeenkomsten.

Steeds meer blijkt echter dat Hagedoorns Plaatse niet geschikt is om als volwaardig museum te functioneren. Zo is er een nijpend gebrek aan expositieruimte, de klimatologische omstandigheden zijn er beroerd en er is geen depotruimte. Ook is het niet mogelijk de museumboerderij het hele jaar door voor het publiek open te stellen. Er kan maar in beperkte mate gestookt worden.

Vorig jaar is de stichting met het gemeentebestuur van Epe rond de tafel gaan zitten om plannen voor nieuwbouw naast de boerderij te bespreken. Het ziet er naar uit dat de gemeente gezwicht is voor de argumenten van de museumbestuurders waardoor een bescheiden nieuwbouw in de nabije toekomst te verwezenlijken lijkt. Inmiddels is de Eper architect H.J. van der Valk in de arm genomen die tekeningen en een maquette heeft gemaakt.

Het nieuwe pand gaat er van buiten uitzien als een boeren kapschuur. In het hart van die schuur verrijst een grote verticale vitrine die zelfs door het dak steekt. De buitengevel wordt van hout opgetrokken, zoals dat natuurlijk hoort bij een oude boeren schuur. Van binnen zijn de wanden goed geïsoleerd en met de afwerking van het inwendige zal men rekening houden met de eisen

die op dit moment gelden voor een modern museum. Met inbegrip van de kelder, gaat het gebouw drie lagen tellen. De tweede en derde laag zijn bestemd voor exposities. Hoe de inrichting er precies uit komt te zien, staat nog niet helemaal vast. Tussen de drie lagen komen geen trappen maar hellingbanen waarover ook rolstoellers zich gemakkelijk tussen de verdiepingen kunnen voortbewegen.

Als de plannen gerealiseerd zijn komt een groot deel van de collectie uit de huidige boerderij in het nieuwe pand te staan. De boerderij wordt dan zodanig versoberd dat de bezoeker echt een indruk krijgt hoe een boerenfamilie op de Veluwe zo'n honderd jaar geleden leefde. Voor de rest wil men in het nieuwe museum behalve wisseltentoonstellingen ook een bescheiden presentatie van Noordoost-Veluws klederdrachten onderbrengen. Daarnaast komt er een bibliotheek, een informatie- en documentatiecentrum voor organisaties die zich met het Veluwe erfgoed bezighouden, kantoorruimtes, een depot en een theeschenkerij.

Als de nieuwbouw is gerealiseerd wil men ook het erf rond de boerderij aanpakken. De bedoeling is dat er een traditioneel Veluws boeren erf wordt aangelegd. Dat betekent, dat er niet alleen een fraaie bloemen- en kruidentuin komt, maar ook akkertjes met oude cultuurgewassen, een moestuin en een boomgaard met oude fruitrassen en levende have zoals schapen, kippen e.d.

De bouwplannen zijn geraamd op € 500.000. De gemeente Epe heeft toegezegd € 400.000 te begroten als de stichting zelf een ton op tafel brengt. Sinds afgelopen zomer heeft het bestuur met zijn tientallen enthousiaste vrijwilligers activiteiten in gang gezet om dit geld bijeen te sprokkelen. Intussen staat er al een aanzienlijk bedrag op de bank, zo aanzienlijk zelfs dat wat de Stichting Veluws Streekmuseum betreft het ernaar uit ziet dat er in 2004 met de bouw kan worden begonnen.

J.W. Tetterode Ravestein.

Het stoeltje

Tegenwoordig kennen we het niet meer zo, maar vroeger had je ze nog wel eens zo hier en daar. Een erfhuis. Alleen het woord al, bezorgde mijn moeder onrust en de kriebels. Zo verging het ook haar zwager, die woonachtig was op „het Handel” in Vaassen.

Allebei hadden ze er iets mee. Doch zo een erfhuis voor mijn moeder een bepaalde charmante betovering had, was het voor Ome Johan meer: geld is geld, handel... handel, en winst: het liefst... veel!! Op een goede dag kwam hij in het bezit van twee heel oude stoeltjes. En wel voor één hele gulden de twee. Of er iets antiekerigs aan zat, interesseerde hem niet. Ze zaten gewoon best. Op een avond was mijn moeder op bezoek bij haar zuster - voor ons Tante Mina - en zwager. De beide stoeltjes hadden hun plek gevonden bij de keukentafel, waar mijn moeder plaats nam in één van de twee. Ze zat er blijkbaar uitermate gemakkelijk in.

Daar oom niet erg „vast” aan z'n spulletjes zat en, daarnaast letterlijk, in van alles en nog wat handelde, - wat dat betreft, deed hij de plek waar hij woonde eer aan - vroeg mijn moeder: „Och Jehan, wil iej d'r mien niet éne van verkopen?”

„Dä't is wel goed” - Ome Johan sprak altijd wat langzaam - „äj dan de slechsten mä neemp, en iej betaald mien éne gulden, dan he'k die van mien veur niks.” Blijkbaar heeft mijn moeder dat een goede handel gevonden. Ze rekende meteen af en bond de stoel stevig vast achter op de fiets en kwam - zonder er mee te verongelukken - thuis.

Zo kwam het stoeltje bij ons in de woonkeuken terecht en werd in de hoek naast de kachel gezet. Zo werd het een geliefkoosde plaats voor het hele gezin en voor mij: „het veilige plekje thuis”. Ook de beide achterburen, Ome Gait en Tante Bättien, waren vol lof over de nieuw verworven aanwinst. Wanneer ze 's avonds even kwamen buurten, nam Ome Gait, als vanzelfsprekend, plaats in - zo als hij het noemde - „dät händige stuultien”.

Nu waren Ome Gait en Tante Bättien in het rijke bezit van een weerhuisje. Het hing bij hun in de kleine keuken - de göate - hoog aan de muur. En elke keer weer, wanneer ik in het buurhuis over de vloer kwam, stond ik als in een droom naar het wonder te kijken. Want al naar gelang regen of zonneschijn, kwam er een grappig mannetje naar buiten of een prachtig gekleed vrouwtje met een hoedje op. Was het weer daarentegen wat grauw en miezerig, dan bleven ze ieder wat dralend op heur eigen drempel. En altijd maar weer, hoopte ik dat ze een keer bij mekaar zouden komen. Dat zou toch mooi wezen!

„Dät gebeurt vaste niet, misschien äs Poasen en Pinksteren tegelieke valt, mä ik geleuve et nooit”, zei Tante. En dan boog ze zich naar mij over, en zei fluisterend: „Later, äs ik dood binne, is ut huussien veur oe, heur”. Dat heb ik vast een glorieus vooruitzicht gevonden, maar blijkbaar vond ik „later” toch wel

erg ver weg. En het onvermijdelijke gevolg daarvan was, dat ik met een zekere regelmaat vroeg: „Tante Bättien, goa'j al gauw dood”?

„Welnee kiend, nog lange niet”, was het steevastste antwoord.

De vraag bezorgde mijn moeder kippenvel. „Stille toch, dät mä'j toch niet zeggen, dät is niet netties”. Maar ook zonder er meer naar te vragen, bleef het verlangen groot.

En het weerhuisje werd mooier en mooier.

Het was op een zonnige voorjaarsmorgen, dat m'n moeder de schoonmaak-kriebels kreeg.

En het hele huis werd dan ook, ten gevolge daarvan, van boven naar onder met bezemen gekeerd. Aaltje, m'n zusje, die een jaar of zeven ouder was dan ik, werd ingeschakeld, en al wat heg of hek was, werd volgelegd met veren schuddebedden. De hele waslijn was één groot dekenfestijn. Schoonmaak! En het kleine kind in me wist: „Als ik nou vanavond in bed lig, is het net of de zon zo mee naar binnen gekomen is, dan ruikt het zo lekker”. Maar voorlopig werd ik om een boodschap gestuurd naar het buurhuis voorbij „de kolk”.

Met een briefje stevig in m'n handjes geklemd liep ik voorbij de kippenloop, over de bleek, het grasweggetje tussen de weilanden door, langs „de kolk” - het rommelgat van de buurt - en kwam zo over het hofpad bij het buurhuis. Oom en Tante zaten in de göate, aan weerskanten van de kachel. Ik werd aan de tafel gezet, en kreeg het gebruikelijke kopje thee voor m'n neus. En steeds weer, als ik er nu nog aan denk, proef ik de weeë smaak van gekookte!! thee, met veel suiker en melk. Ik griezde er elke keer weer van, maar heb nooit „nee” durven zeggen. Dus dronk ik het steeds weer met stevige tegenzin op. Het weerhuisje hing ver buiten mijn kinderhandbereik, maar het verlangen zal wel dik op m'n gezicht gelegen hebben.

Tante had inmiddels de bril op gezet, las het briefje eens secuur door, en krabbelde er iets op met een stompje potlood, waarlangs ze eerst even gelikt had. „Want” zoals ze zei, „dan schrif ut beater”. Ze drukte me het briefje weer in de hand. En ik stond al op het punt in mijn klompjes te stappen, toen ik haar - met een nauw verholten lachje naar haar man - hoorde zeggen: „Lijda, äs iej ons dät gemakkelijke stuultien noe is brenk, dan mag iej ut weerhuussien hebben”. Ik dacht het eerst niet goed begrepen te hebben, maar blijktbaar was dat wel het geval, want de beide oude mensen zaten me glimogend aan te kijken.

„Ja, toe mä, dan ruile wule”. Ik blikte nog eens naar het weerhuisje, sloot de deur achter me, en liep naar huis. Behoorlijk in de war, en zonder aan eventuele gevolgen te denken, bleef enkel de gedachte: „Hoe krijg ik de stoel bij Ome Gait en Tante Bättien”. Hoe dom en naief is een kind. Kortom, het werd het begin van een klein kinderdrama.

Na de middagpot dacht ik, ongezien, met m'n loodzware vracht weg te komen. Zouden ze me zien? Och, als ik daar nu nog aan terug denk. Met de zware stoel

voor m'n buik ging ik „De martelgang van kromme Linderd”. En tot op de dag van vandaag, zou ik niet meer kunnen navertellen, hoe ik het gered heb. Het doel zal me wel geschraagd hebben. Helemaal achter adem, zag ik, hoe Oom het stoeltje heel bedaard naast het fornuis zette, en er toen breeduit in plaats nam... Tante nam het weerhuisje van de muur... en met m'n schat, dicht tegen me aan gedrukt, liep ik de weg naar huis terug. Bij de waslijn waren Mama en Aaltje nog immer druk in de weer met het uitkloppen van de dekens. Natuurlijk hadden ze me gezien, maar wat weet een klein kind nu van grotemensenkuren. Er begon een bibber van binnen te groeien. Wat zou Mama zeggen... Het weerhuisje was opeens minder mooi. En het stoeltje, m'n veilige plekje thuis, had ik weggegeven. „Waar er twee ruilen, moet er één huilen”. Ik was er na aan toe. Om het verhaal niet al te lang te maken.

Die avond moest ik het weerhuisje terug brengen, en het stoeltje weer op halen.

„Niks gien geruil”, zei m'n moeder zacht maar onverbiddelijk.

Nog zie ik mezelf in de kleine keuken staan met het weerhuisje in m'n beide handjes.

Het zweet brak me uit, want Oom zat daar zo gemakkelijk. Hij schoof nog eens extra heen en weer, en zei: „Hä, wat zit ik toch händig”. „Zeg ut mä”, nodigde Tante vriendelijk.

„Ule mag ut weerhuussien terugge hebben, mama viendt ut niet goed, ze wil ut stuultien weerumme” Oh, wat kunnen grote mensen een kind toch plagen.

„Ja,... mä dät geet zo mä niet, wule heb eruild”. Grote tranen begonnen achter m'n ogen te prikken. Oh gottegot nog an toe, hoe nu? De wereld zakte onder m'n kousevoeten weg en de kleine keuken leek helemaal rond te draaien.

„Wule brenk ut stuultien temee terugge heur. Verteld dät mä an oe moeder, enne... ut weerhuussien mag iej hollen”. Had ik dat goed gehoord? De keuken was ineens weer gewoon keuken. Toen ik naar huis liep, was de avond mooi als nooit tevoren. Het late zonlicht kleurde de buurschap in een warme gloed. En de aarde geurde, zoals ze het alleen maar kan op een zuivere voorjaarsavond.

Dit alles is bijkans vijfenvijftig jaar geleden. Het weerhuisje heb ik allang niet meer.

Maar achter onze tafel, heb ik deze kleine historie geschreven, in dat o zo gemakkelijke stoeltje. Het zit nog steeds.

(bijna) Voorjaar 2003.
Lijda van den Bremen - Jonker.

Zo maar wat vragen (3)

- Mevr. Scholten-Jonker vertelde nog iets aanvullends over de Vossenhoek: Voor en in de oorlog woonde de familie Fabricius in de gelijknamige villa. Hij fokte schapen. Volgens haar had hij geen portret van Hitler in de kamer. De man was geen aanhanger van de nazi's, want hij waarschuwde haar vader een keertje dat deze de Engelse zender niet zo hard moest zetten. Het was buiten te horen. Pas daarna vestigde de fam. Steneker zich in de villa en startte daar een kippenfokkerij.
- Medelid J. Meijer mailde mij het volgende over de wallen in Epe: „Naar mijn mening dienden enkwallen vooral ter wering van schapen en ander vee van de akkers. Het gebied tussen de enken van Vemde en Dijkhuizen was al in de tijd van De Man (cartograaf ca. 1800) als weiland in gebruik, en daar verwacht ik weinig wild. Hetzelfde geldt voor de Zuuker Wal en het zuidelijkste deel van de Burgerenker Wal, die tussen de akkers op de Burgerenk enerzijds en de laagliggende weilanden bij de Klaarbeek anderzijds lag. Het noordelijkste deel van de Burgerenker Wal werd aan de zuidwestzijde begrensd door de akkers van de Burgerenk, en aan de noordoostzijde door een heidecorridor, die vanaf de huidige Oude Wisselseweg doorliep naar het Lohuizerveen en Dorperveld. Dit was voor ca. 1820 (zie de kaart van De Man) een doorgangsroutte voor schapen vanuit de schaapskotten op de plaats waar nu het kerkhof en omliggend bosje ligt naar het „gemeene veld“.”

Archivaris Kouwenhoven vulde nog aan: „De wallen kunnen natuurlijk heel goed vee in plaats van wild hebben moeten keren en daarom aan de bewoonde kant van de enk hebben gelegen. Bekend is, dat veel vee los liep of rond werd gedreven en dat de enken waren „bevreed“, afgesloten. Ook dwars op de wegen die over de enken gingen waren hekken en ieder was verplicht die weer achter zich te sluiten. Alleen een korte periode na de oogst ging vee voor stoppelweide (en bemesting) de enk op.”

Dhr. Spijkers kwam nog met een andere wal op de proppen. Wie van de Langeweg (Emst) naar de Boerweg gaat zal iets voorbij de boerderij Woesterberg een wal vinden. Wellicht was dit ook een wildwal.

- Ook wist Spijkers mij te vertellen dat de naam 't Spijker nog niet zo lang op de boerderij aan de Nw. Wetering staat. De naam is daar wellicht ontleend aan de Spijkerbrug die de beide oevers van de wetering verbindt. De naam in onbruik geraakt. Maar daarmee is nog niet verklaard hoe - nu - de Spijkerbrug aan zijn naam komt. Het toeval wil dat ik recentelijk in het archief een aardige vondst deed. Het toenmalige ambtsbestuur (1810) vond boer Gerrit Herms van 't Spijker bereidt om een aak gereed te houden om handelend op te kunnen treden bij kruisend ijs op de Wetering. Dit moest beschadiging van de brug voorkomen.

- Mevr. L. van de Bremen vertelde mij dat 't Spijker in Epe (adres: Spijkerweg 8, bewoner: de fam. Beumer) gebouwd werd door baron Van der Feltz. Ook mevr. Vijge-Jonker is die mening toegedaan.

Foto van het dijkpaaltje in Werven.

- Archivaris G. Kouwenhoven mailde mij het volgende over de dijkplicht: „Oene, Veessen, Vorchten, Marle, Wapenveld moesten allemaal hun stuk dijk onderhouden. De meeste doorbraken waren echter in het dwarsstuk, het laatste stuk onder Wapenveld bij de sluizen en dat vond men zo oneerlijk voor Wapenveld en het betreffende dijkvak zo uitzonderlijk, dat men het dwarsstuk ook nog eens heeft verdeeld onder de belanghebbenden, vandaar dat daar een steen van Oene verzeild is geraakt. Er moeten op dat korte stuk dus ook stenen van Marle, Vorchten, Veessen en Heerde en misschien nog wel meer hebben gestaan. Hierover is reeds gepubliceerd (in Heerde Historisch).”

Wilt u hier nog iets aan toevoegen dan bel, schrijf of mail mij. Overigens heb ik nu even geen vragen voor dit rubriek. Maar wellicht u wel; alles kunt u bij mij inleveren.

Evert de Jonge, Hanendorperweg 74, 8166 JJ Emst, tel. (0578) 66 22 08, e-mail: evertdejonge@hetnet.nl

Geachte lezer,

Reeds meerdere jaren ben ik bezig met het maken van de stamboom van de familie van Lohuizen.

Door de jaren heen heb ik „veel” informatie verzameld in de plaatsen Apeldoorn, Vaassen, Epe en Heerde.

In de rechte lijn ben ik terug gekomen tot ongeveer 1680-1690. Aangezien ik mijn stamboom aan het „vertakken” ben, kom ik steeds meer in de periode vanaf ongeveer 1930.

Vanaf die datum wordt het steeds moeilijker om aan informatie te komen.

Ik zou graag in contact willen komen met naamgenoten die geïnteresseerd zijn in het compleet maken van een familiestamboom, met uiteindelijk doel dit te verwerken in een naslagboek.

Met vriendelijke groeten,

Jan van Lohuizen

Zonnedaauw 37

7322 EB Apeldoorn

e-mail: j.a.van-lohuizen@planet.nl

Speelgoedwinkel Beumer, ± 1958. Foto Kuyters.

Werkschema Streekarchivaris Noord-Veluwe

Maandag Heerde

Dinsdag Hattem

Woensdag Hattem / even weken

Epe / oneven weken

Donderdag Epe

Vrijdag Hattem

Ossenstal, ± 1961.

Epe, Stationsstraat. Links de Platvoet.

Op zoek naar de historie van Oene

Een onderzoek op die plaatsen, die van oudsher aangewezen worden als bouwplaatsen van 'Het Klooster Nazareth' en 'Het Hof van Sint Marie', zouden wel eens antwoord kunnen geven op de vraag "Waar stonden ze precies?" "Hoe groot waren ze?" en "Hoe zagen ze eruit?" Samen met Oene-kenner Jan de Graaf wil Ampt Epe daar graag antwoorden op hebben.

Omdat de provinciale archeoloog eerst een beleidsplan wil zien (daar wordt hard aan gewerkt), moeten de proefboringen nog even wachten. Gelukkig zijn ook de eigenaren van de beoogde terreinen enthousiast, zodat na toestemming er gegraven kan worden.

Het gaat er vooral om of er nog bouwsporen te vinden zijn en misschien aan de hand daarvan nog fragmenten in de grond tegen te komen. Als er dan nog een plattegrond te reconstrueren zou zijn is dat helemaal mooi!

De proefboringen kunnen door kleurverschillen in de bodem bouwsporen aangeven. Daarna kan met behulp van gevoelige geofysische apparatuur van bovenaf vastgesteld worden hoe de bouwsporen lopen. Het is nogal kostbaar om deze apparatuur te mogen gebruiken. Daarom eerst proefboringen, die bij mis raden direct weer dichtgegooid kunnen worden en geen schade achterlaten.

Het Klooster Nazareth spreekt het meest tot de verbeelding. Er bestaat een Kloosterallee; een boerderij 't Klooster. Het klooster werd begin 17de eeuw geruimd, maar is altijd tot de verbeelding blijven spreken.

Het Hof van Sint Marie was een kasteelachtige boerderij, waar de boeren uit de omgeving de pacht moesten betalen aan Het Kapittel in Utrecht over het land dat zij van het Kapittel in pacht hadden. Het was een zogeheten 'hofzetel' en werd ook wel Oenerhof genoemd.

Oene kon vroeger wel eens een belangrijke plaats zijn geweest. De belangrijke adel in Gelderland had hier, net als de Kerk, landerijen en boerderijen.

Met deze opgravingen komen we misschien meer te weten over de historie van Oene.

Kermis in Vaassen

Een bezoek aan het gemeentearchief is meestal wel de moeite waard, al moet ik bekennen dat ik niet altijd met die informatie thuis kom waarnaar ik eigenlijk op zoek was. Bij toeval ontdekte ik onderstaand bericht.

Vaassen. In de laatst gehouden vergadering van de vereeniging „Vaassen algemeene belangen” werd op een voorstel besloten om zoo wel de schoolgaande als niet schoolgaande kinderen eenige aangename uren op de kermis te verschaffen en wel door hun kosteloos te doen gebruik maken van de aanwezige draaimolens. Dadelijk toog een commissie, daartoe benoemd, aan het werk om gelden te verzamelen, en dank zij den milden gevers wier bijdragen hun in staat stelde het plan te volvoeren.

De Commissie wordt voor hunne kinderliefde dank gebracht; zij hebben alles naar wensch doen slagen en den kinderen op de afgelopen kermis eenige genotvolle uren doen genieten”.

Bron: Het Nieuws- en Advertentieblad van zaterdag 19 oktober 1889.

Bij een volgend bezoek aan het gemeentearchief heb ik, nieuwsgierig geworden, gezocht naar nog meer mededelingen omtrent de Vaassense kermis. Ik trof bij deze zoektocht in de Nieuws- en Advertentiebladen ondermeer dit bericht aan uit 1907:

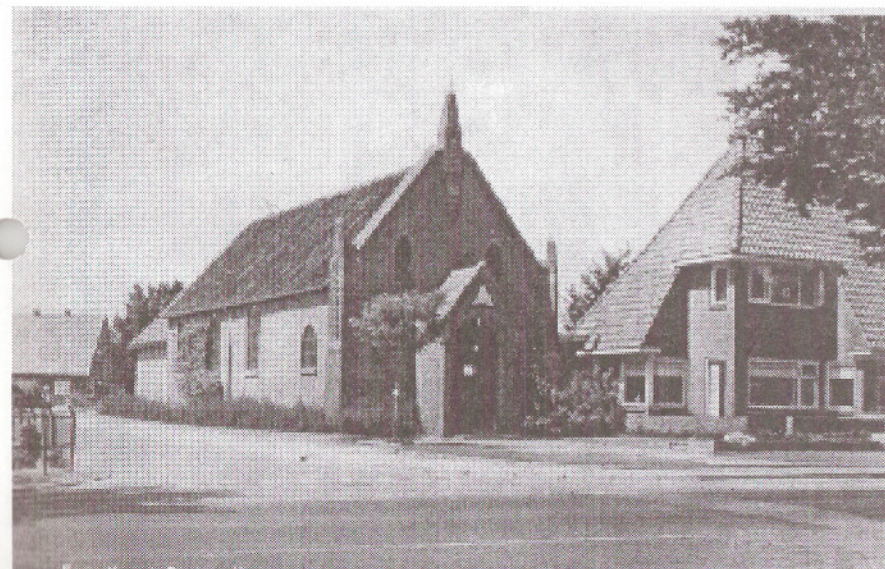
De Burg. van Epe, overwegende dat de jaarlijksche kermis te Vaassen in de week van Maandag 7 tot Zaterdag 12 October zal worden gehouden, gezien de desbetreffende bepalingen der Algemeene politieverordening voor deze gemeente, brengt hierbij ter openbare kennis:

1. Met het opslaan der Kramen, draaimolens enz. mag niet worden aangevangen vóór Dinsdag 8 Oct. 's middags 12 uur. De houders daarvan, evenals hun personeel, zullen in gezonden toestand moeten verkeren; indien zieken onder hen voorkomen, moeten dezen zich terstond van kermisterrein verwijderen.
2. De standplaatsen zullen bij loting ter plaatse worden aangewezen op Dinsdag 8 Oct. 's voorm. 10 uur.
3. Liedjeszangers, orgeldraaiers, houders van spelen op tafeltjes of dergelijke personen worden niet toegelaten.
4. De geheele kermis moet zijn opgeruimd op Vrijdag 11 Oct. 's nam. 4 uur.
5. Ingeval uithoofde van maatregelen voor de openbare gezondheid of orde mocht worden besloten de kermis te schorsen, moet terstond op daartoe bekomen aanzegging met het afbreken der kramen, draaimolens enz. worden aangevangen.

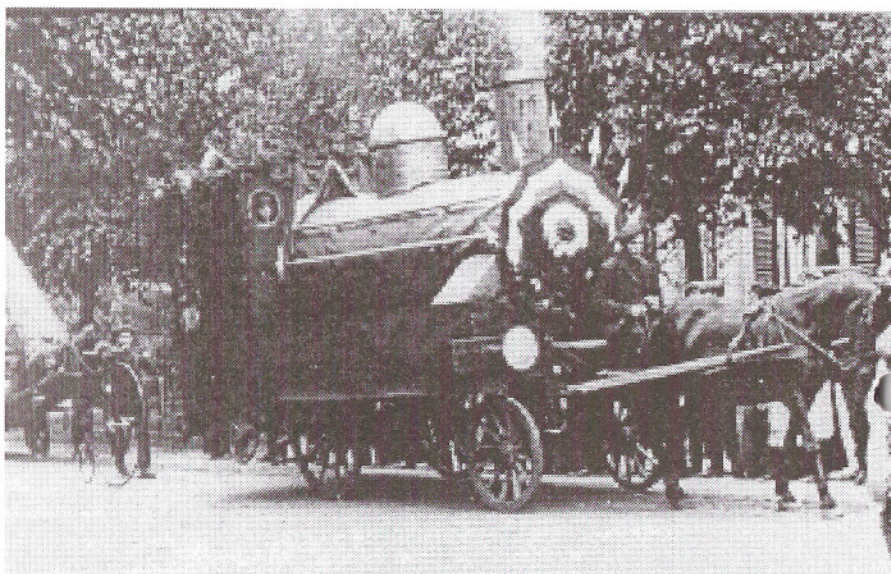
6. Met het aanwijzen der standplaatsen is belast de gemeenteveldwachter A. Huysen.
7. De sluitingsuren der tapperijen worden voor Woensdag en Donderdag 9 en 10 Oct. gesteld op 's nachts 12 uur.

De Burgemeester voornoemd:
Sweerts de Landas
Epe, 3 Oct. 1907.

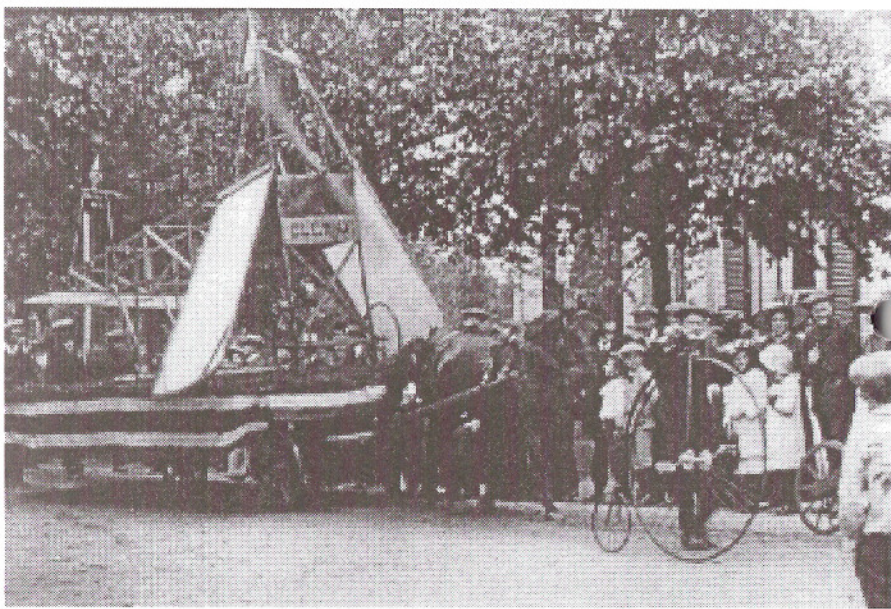
Frans Schumacher.

Enkweg, Goede Herderkerk.

*Stationsstraat, Epe. Optocht 1912,
25-jarig bestaan Spoorlijn Apeldoorn/Hattem.*

*Stationsstraat, Epe. Optocht 1912,
25-jarig bestaan Spoorlijn Apeldoorn/Hattem.*

Inhoud

Mededelingen	1
Een brievenbus op Tongeren door J.C. Kreffer	3
Grondbezit in het ampt Epe, 1660 (5) door E. de Jonge	5
Uitbreidingsplannen Museumboerderij Hagendoorns Plaatsse te Epe door J.W. Tetterode Ravestein	11
Het stoeltje door L. van den Bremen - Jonker	13
Zo maar wat vragen (3) door Evert de Jonge	16
Geachte lezer door J.A. van Lohuizen	18
Werkschema Streekarchivaris Noord-Veluwe	19
Op zoek naar de historie van Oene	21
Kermis in Vaassen door F. Schumacher	22